

Ingredienser för ett nytt, bättre liv

To svenske bøger om biblioteksudvikling anmeldt af Tuula Haavisto

Blomberg, Barbro (red.): Biblioteket som serviceforetag: Kunden i centrum. Stockholm, Forskningsrådsnämnden, 1992. 160 sider

Seldén, Lars (red.): Biblioteken och framtiden: Bok 2. Nordisk idédebatt Konferens i Borås 11-13 november 1991. Göteborg, Centrum för biblioteks- och informationsvetenskap, 1992. 350 sider.

Vid Åbo Akademi har man studerat 26 vetenskapliga biblioteks intresse för förändringar och innovationer. Mariam Ginman berättar i sin artikel i rapporten Biblioteket som serviceforetag - Kunden i centrum, 1992 [i fortsättningen kallad Företag], att 60% av biblioteken var konservativa, dvs mer eller mindre emot nyorienteringar. Det skulle förvåna mig, om attityderna till förändringar är på något avgörande sätt positivare i folkbiblioteken.

Att det görs försök att förbättra situationen kan vi läsa om i Rannveig Egerdal Eidets artikel i en annan konferensrapport, Biblioteken och framtiden 2, 1992, [i fortsättningen kallad Framtid]: i Norge

Tuula Haavisto er generalsekretær i Suomen Kirjastoseura/Finlands Biblioteksforening i Helsingfors.

har man ordnat ledarutbildning för folkbibliotekschefer med goda resultat. Och Ragnar Audunson skriver i samme bok om sin avsikt att göra en doktorsavhandling om innovationer i biblioteken.

Den bibliotekarie som vill börja ett nytt, bättre lära känna aktuella projekt, kan få en god start genom att läsa ovannämnda böcker. De sammanfattar nya inriktningar som sker på biblioteksområdet i Norge och Danmark samt i synnerhet i Sverige. Eftersom böckerna är aktuella, finner man också hjälp till orientering i den nya ekonomiske situationen i dem.

Möjligheten att ge bidrag har varit öppen även för finländarna (hur är det med islänningarne?), men vi har själva varit passiva. Personligen vet jeg att finsktalande (>90% av finländarna) också de med en rimlig förmåga att tala svenska känner av hinder att delta i det samnordiska samtalet på en vardaglig nivå, vid olika seminarier etc. För många krävs det redan stort mod att delta i de obligatoriska kontakterna, (speciellt med danskarna, som dock lyckligtvis annars är lätt-kommunicerade!), för att inte tala om ideologiska djupsamtal. Sakligt sett är det synd, för det finns alternativa idéer och situationer i Finland av interesse för Norden.

Rapporterna utgör en positiv sillsallad i den meningen att de innehåller exempel från alla nivåer: här ingår teoretiska sammanfattningar och analyser, case studies från många olika bibliotek samt empiriska studier som visar hur saker och ting ser ut i genomsnitt. Läsaren erbjuds många möjligheter att ta till sig ny information ur nya synvinklar.

Kommunikationen mellan forskare och bibliotekarier

Både då jag deltog i konferensen Biblioteken och framtiden och då jag läste de båda rapporterna gjorde samma fenomen det störste intrycket på mig, nämligen de många intressanta exemplen på ett öppet och jämlikt umgänge mellan teoretiker och bibliotekarier på fältet. Kommunikationen saknar inte svårigheter: i alla tre fallen är diskussionen ställvis häftig, t ex ifråga om bibliotekarieutbildningen. Men det hindrar innte att ett fruktbart utbyte sker mellan biblioteken och forsknings- & utbildningsinstitutionerna.

Speciellt i Sverige har en intressant modell växt fram. Där fanns det under en lång tid inga forskningsorganisationer som skulle ha koncentrerat sig på biblioteken och informationsförsörjningen; forskningsfältet var fritt. Så dök intresserade forskare och forskningsgrupper upp här och där, inom olika vetenskapsbranscher. Resultaten är uppmuntrande; det har uppstått initierade och biblioteksrelate spelöppningar ifråga om bl a företagsekonomiska, pedagogiska och sociologiska synsvinklar och metoder.

Dessa forskare inriktar sig ofta också på folkbiblioteken. Då man jämför med situationen i Finland, har vi, som känt, redan haft bdi-utbildning på universitetsnivå under mera än 20 år. Här är vi nu i den situationen, att "våra" båda institutioner (det finns nuförtiden faktiskt hela två som är tillräckligt inarbetade för att idka forskning) för det mesta söker forskningsämnen enbart inom fältet för informationstjänster. Hos oss ser det ut, som om folkbiblioteken inspirerar bdi-forskarna endast i det fallet att någon betalar bra för forskningen! I dessa

rapporter är olika bibliotekstyper betydligt jämnare representerade än i den motsvarande finska forskningsprofilen.

Det är också aktningsvärt att forskningen lanseras samtidigt som den kritiseras (se t ex Romulo Enmark och Jan Hagerild/Framtid). Självkritiska artiklar förefaller dessutom alltid vara välkomna. Det betyder att mottagaren lär sig att läsa vetenskaplig text kritiskt på samma gång.

Utbildningen är en del av framtiden

Min finländska kollega, Tuula H. Laaksovirta har träffande sagt, att utbildning är "en kultiverad gissning om framtiden". Bibliotekarieutbildningen är givetvis en viktig fokuseringspunkt i rapporten Biblioteken och framtiden. Utbildningen i alla tre länderna håller nu på att förändras. Man vill höja den vetenskapliga nivån och koppla utbildningen närmare till forskningsvärlden. Sverige har valt den intressantaste linjen: man avser att utbilda bibliotekarier med olika profil och intressen, och man startar olika utbildningsmodeller vid differenta läroinrättningar. Dessutom tänker man sig att utbildningsinstitutioner utanför universiteten alltid skall ha en samarbetspartner vid något universitet. Då jeg tänker på de omfattande krav som vardagsrutinerna ställer på bibliotekspersonalen idag vid t ex mediavalmöten och informationsdisken, kan lösningen vara klok. I Danmark och Norge har man valt att börja utveckla de existerande utbildningsinstitutionerna, vilket omfattande rapporteras av Ole Harbo, Per Ongstad och Niels Ole Pors.

I utbildningsdiskussionen saknar jeg mest den finländske och/eller den isländska insatsen - och det därför att vi redan har genomlevt de etapper som de andra nordiska länderna nu möter, dessutom mera eller mindre i samma form.

Några ytterligare axplock

Böckerna innehåller flera intressanta artiklar som behandlar nya element i yrket. Jeg är t ex enig med Rannveig Egerdal Eidet om att en god bib-

liotekarie inte nödvändigtvis är en god ledare, eftersom ledare oftast valts på sin biblioteksprofessionella kapacitet. Lena Olsson (Framtid) diskuterar detta närmare. Hon anser att bibliotekarier är bättre på nära kontakter med kunder än på att övertyga beslutsfattare i egenskap av branschledare i en kommun eller vid ett universitet. Det tycks ha att göra med ett bredare problemområde, detta att vara huvudsakligen bra på och pendantisk med detaljer och anskilda situationer. Enligt Göran Widebäck (båda böckerna) borde man i biblioteken mera lära sig ett helhetsmässigt systemtänkande.

I biblioteket som serviceföretag erbjuder speciellt Widebäck, Hervé Corvellec och Greta Renborg mycket att tänka på för dem, som brottas med prestationsproblemen. Den positiva kärntanken kan utformas såhär: att mäta är att veta eller, det som mäts blir också gjort. Corvellec lyckas knyta ihop prestationsmätning med bibliotekets målsättning på ett mycket konkret sätt, t ex genom att kritisera bibliotekens verksamhetsberättelser. Det påstås att man kan skapa innebörd och syfte genom att börja mäta prestationer: då blir bibliotekarierna tvungna att klart definiera vad de sträver efter, vilket är nyttigt. Widebäck lyfter fram ett av de problem som intresserat mig sedan länge: hur ska man mäta allt det arbete, som krävs för att få allt material lämligt för utlån, alltså beredskapen? För att klara av situationen föreslår Corvellec, att lånen och underhållet av materialbeståndet ska repareras. Materialbeståndet i sin helhet svarar på andra och större separat, med avpassade mått. Prestationsproblematiken kan kompletteras med Greta Renborgs intellektuella resonemang om det essentiella innehållet i begreppet "kvalitet".

I några artiklar i de båda böckerna (Ginman, Widebäck, Renborg) kan man studera ett gott urval av kriterier som lämpar sig för den offentliga förvaltningen, och vilka för den privata sektorn. De inverkar direkt vad som kan mätas och hur man mäter. Viktigt att veta, och säkerligen hjälper till att komma över de fördomar man har emot prestationstänkandet. Åtminstone för mig har det känts omöjligt att värdera välfärdsservice och fabrikspro-

dukter eller kommersiell privat service enligt samma principer och med samma konkreta mått.

Till slut

Vad kunde man annat ha väntat sig av rapporterna? Åtminstone kring EG och upphovsrätten finns stora obesvarade frågor, som kan förändra bibliotekens yttre omständigheter snabbt och mycket. Jag skulle ha velat läsa mera än Leif Kajbergs artikel (Framtid) om EG och folkbiblioteken. Efter framtidskonferensen har EG's upphovsdirektiv kommit till allmän kännedom även i andra nordiska länder än Danmark. I planeringsskedet innebar det ett stort hot mot de nuvarande biblioteksfunktionerna. Också biblioteksförningarnas och andra riksorganisationers roll i framtiden kunde ha granskats. När statens kontroll över bibliotekens ramorganisationer försvagas och resp. kommuners och universitets självständighet förstärks, finns det en social beställning på nya verksamhetsformer. Det som förvånade mig mest var Erik Östlings artikel (Framtiden). Med all respekt, och hur sant det än är att jag själv har varit en häftig motståndare till reaktionära krafter: artikeln fungerar i mina ögon som en konserverad relik från 70-talet. Nog behöver vi analys av makten och biblioteken, men har verkligen inget förändrats på 20 år?

Kvalitetsnivån i artikelsamlingar brukar variera men i de här rapporterna ingår nästan enbart högklassiga artiklar. För det första är det lätt att uppskatta de båda böckernas sammanfattande artiklar. För det andra kan man konstatera att det är viktigt att så många nya försök dokumenterats i de två rapporterna. Många av dem har visserligen först nyligen inletts, men nu vet läsaren vilka som är värda att följa upp i fortsättningen.

Till slut tillåter jag mig att använda tre enkla kriterier för utvärdering av böcker. Kunde de fånga mitt intresse? Fann jag nya tankar i dem och inte bara ny information? Fick de kanske till och om min hud att glöda? Jag kan svara ja för båda böckernas del. För Företag-bokens del även ifråga om den mest krävande kategorin, den sista.